

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет залізничного транспорту
ННЦГО
Кафедра іноземних мов

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Освітнього рівня «магістр» на тему
«Адаптація тексту до соціокультурного середовища реципієнта:
перспективи і виклики.»

Виконала: студентка групи 121-ППТГ-Д23
спеціальності 035 Філологія освітньої
програми «Професійний переклад в
транспортній галузі»

Асєєва Олена Ігорівна

Керівник: д.ф.н., проф. Самохіна В.О.

Рецензент: к.ф.н., доц. Близнюк Л.М.

Харків – 2024

Український державний університет залізничного транспорту

ННЦГО

Кафедра іноземних мов

Другий (магістерський) освітній рівень

Спеціальність 035 Філологія

Освітня програма: Професійний переклад у транспортній галузі

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов

Протокол № 10 від 20.05.2024 р.

Завідувач кафедри Нешко С.І.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Асєєвої Олени Ігорівни

Тема роботи: *«Адаптація тексту до соціокультурного середовища реципієнта: перспективи та виклики»*

Керівник роботи: *Самохіна В.О., д.ф.н., професор*

Строк подання студентом роботи: *10 січня 2025 року*

Дата видачі завдання: *20 травня 2024 року*

АНОТАЦІЯ

Асєєва О.І. Адаптація тексту до соціокультурного середовища реципієнта: перспективи і виклики. Кваліфікаційна робота освітнього рівня «магістр». Спеціальність – 035 Філологія, спеціалізація – 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Харків, 2024.

Дослідження присвячено аналізу проблем адаптації тексту до соціокультурних умов аудиторії. У роботі розглянуто основні методи, інструменти та підходи до адаптації текстів різного жанру. Особливу увагу приділено перекладу художніх, публіцистичних та аудіовізуальних текстів з урахуванням соціокультурних особливостей цільової аудиторії. У практичній частині роботи представлено результати аналізу та адаптації вибірки текстів із застосуванням розробленого алгоритму. Результати дослідження демонструють ефективність різних підходів до адаптації текстів та їхній вплив на якість перекладу.

Ключові слова: адаптація тексту, переклад, соціокультурне середовище, цільова аудиторія, стратегії перекладу.

ABSTRACT

Asieieva O.I. Text adaptation to the sociocultural environment of the recipient: prospects and challenges. Qualification work of the education level “Master”. Specialty – 035 Philology, Specialization – 035.041 Germanic languages and literatures (translation included), first language – English. Kharkiv, 2024.

This study is dedicated to analyzing the challenges of text adaptation to the sociocultural environment of the target audience. The paper explores the primary methods, tools, and approaches to adapting texts of various genres. Particular attention is paid to translating literary, media, and audiovisual texts, considering the sociocultural specifics of the target audience. The practical part of the research presents the results of analyzing and adapting a selection of texts using the developed algorithm. The findings demonstrate the effectiveness of various adaptation approaches and their impact on translation quality.

Keywords: text adaptation, translation, sociocultural environment, target audience, translation strategies.

ЗМІСТ

<u>ВСТУП</u>	<u>4</u>
<u>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕЦИПІЄНТА</u>	<u>7</u>
<u>1.1 Поняття адаптації в сучасних перекладознавчих студіях</u>	<u>9</u>
<u>1.2 Теоретичні підходи до адаптації: культурологічний, лінгвістичний, прагматичний аспекти</u>	<u>11</u>
<u>1.3 Лінгвокультурна адаптація: виклики у відображенні культурних реалій і конотацій</u>	<u>13</u>
<u>1.4. Методи і прийоми адаптації тексту: теоретичний огляд</u>	<u>15</u>
<u>1.5. Критичний аналіз досліджень інших авторів з проблеми адаптації текстів</u>	<u>17</u>
<u>Висновки до розділу 1</u>	<u>19</u>
<u>РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТІВ ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕЦИПІЄНТА</u>	<u>21</u>
<u>2.1. Вступ до практичного дослідження: обґрунтування вибору матеріалу та методології</u>	<u>23</u>
<u>2.2. Аналіз адаптації художніх текстів: передача стилістики і культурних маркерів</u>	<u>25</u>
<u>2.3. Адаптація публіцистичних текстів: особливості інтерпретації соціокультурних реалій</u>	<u>28</u>
<u>2.4. Оцінка ефективності застосованих адаптаційних стратегій</u>	<u>30</u>
<u>Висновки до розділу 2</u>	<u>34</u>
<u>ВИСНОВКИ</u>	<u>36</u>
<u>АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ</u>	<u>38</u>
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:</u>	<u>39</u>
<u>ДОДАТКИ:</u>	<u>45</u>

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: у сучасному світі, який характеризується глобалізацією, міжкультурна комунікація набуває дедалі більшого значення. Переклад як ключовий інструмент цієї комунікації відіграє вирішальну роль у збереженні культурного розмаїття та взаєморозуміння між представниками різних народів. Однак процес адаптації тексту до соціокультурного середовища цільової аудиторії залишається складним і багатоаспектним завданням, що вимагає як теоретичного осмислення, так і практичного аналізу. Вивчення адаптаційних стратегій у перекладі є актуальним у зв'язку з недостатнім рівнем їх систематизації, відсутністю загальних алгоритмів їх застосування та зростаючою потребою у високоякісному перекладі, що відповідає очікуванням сучасної аудиторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: проблематиці адаптації текстів у перекладі присвячено роботи багатьох дослідників, серед яких Гриценко В., Ясинська Т., Манакін В., Суїма І. та інших. У їхніх працях розглядаються культурологічні, лінгвістичні та прагматичні аспекти адаптації, проте залишається недостатньо вивченим питання системного підходу до вибору та оцінки адаптаційних стратегій у різних жанрових контекстах. Ця робота спрямована на заповнення цієї прогалини через детальний аналіз художніх, публіцистичних та аудіовізуальних текстів.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей застосування адаптаційних стратегій під час перекладу текстів різних жанрів для забезпечення їхньої відповідності соціокультурному середовищу реципієнта.

Об'єктом дослідження є процес адаптації текстів у перекладі, який включає сукупність прийомів, стратегій і методів, застосовуваних для адаптації тексту оригіналу до умов сприйняття цільовою аудиторією.

Предметом дослідження є адаптаційні стратегії та методи, які використовуються під час перекладу художніх, публіцистичних та аудіовізуальних текстів.

Завдання дослідження:

1. Визначити ключові аспекти адаптації текстів у перекладі.
2. Дослідити теоретичні підходи до адаптації текстів.
3. Проаналізувати застосування адаптаційних стратегій на прикладі художніх текстів.
4. Дослідити особливості адаптації публіцистичних текстів.
5. Вивчити специфіку адаптації аудіовізуальних текстів.
6. Оцінити ефективність використаних стратегій адаптації.
7. Сформулювати рекомендації щодо покращення адаптаційних методик.

Для досягнення поставленої мети використовувалися такі **методи:**

- аналіз літературних джерел з теми дослідження;
- порівняльний аналіз вихідних текстів і перекладів;

- методи опису та інтерпретації даних;
- також узагальнення отриманих результатів.

Матеріалом для дослідження стали художні, публіцистичні та аудіовізуальні тексти англійською мовою, а також їх переклади українською. Вибірка включає більш ніж 200 текстових фрагментів із класичної, сучасної літератури та медіатекстів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі вперше проведено комплексний аналіз адаптаційних стратегій у перекладі текстів різних жанрів. Узагальнено та доповнено теоретичні підходи до адаптації текстів, визначено критерії оцінки ефективності адаптаційних стратегій, а також розроблено рекомендації щодо їх практичного застосування у перекладацькій діяльності.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи — 48 сторінок, із них основний текст займає 34 сторінку. Список використаних джерел включає 61 найменування.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам адаптації текстів у перекладі, включаючи аналіз ключових понять, теоретичних підходів та методів адаптації. Розділ завершується висновками, що узагальнюють теоретичну частину роботи та створюють основу для подальшого практичного аналізу. Другий розділ має практичний характер і містить аналіз адаптації художніх, публіцистичних та кінотекстів. На основі проведеного аналізу зроблено висновки щодо ефективності використаних стратегій та запропоновано рекомендації для подальшого вдосконалення адаптаційних методик. В кінці цього розділу також є висновок, де підсумовано результати аналізу, зроблено висновки щодо доцільності використання конкретних стратегій у перекладі текстів різних жанрів. У висновках узагальнено результати теоретичного й практичного дослідження. Визначено внесок роботи у розвиток теорії перекладу та сформульовано рекомендації для перекладачів. Список джерел включає праці сучасних дослідників у галузі перекладознавства, лінгвокультурології, прагматики та теорії адаптації текстів. У додатках наведено фрагменти аналізованих текстів, порівняльні таблиці оригіналів і перекладів, приклади адаптації культурних реалій та додаткові матеріали, що підтверджують результати дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Альошина М. Д. (2018) Критерії та принципи визначення адекватності відтворення стилю автора в перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. N 37. С.54-57.
2. Амеліна С. М. (2019) Конотативна еквівалентність у перекладі. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. No11. С.5-14.
3. Амеліна, С. М. (2014). Конотативна еквівалентність у перекладі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 11, 5–14.
4. Березіна Ю.О. Роль Мартина Лютера та його перекладів Біблії у формуванні нормативної німецької мови. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/>.
5. Братко В. Вивчення чарівної казки в культурологічному контексті. Українська література в загальноосвітній школі. 2013. № 9. С. 20–23.
6. Воробйова О.П., Іноземцева І.Е., Подолян М.В. Інтерпретація художнього тексту : навч. посіб. зі стилістики англійської мови для студентів IV курсу. Київ: вид. центр КНЛУ. 2014. 80 с.
7. Голянич М. Художній текст у проєкції лінгвістичного аналізу. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Філологія. ІваноФранківськ: ДВНЗ. 2008. № 17–18. С. 88–92.
8. Горда В. В. (2021) Художній переклад та проблеми адекватності перекладу. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали V Всеукраїнського науково практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 14 травня 2021 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. с.56-59
9. Горда В. В. (2021) Художній переклад та проблеми адекватності перекладу. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 14 травня 2021 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. 388 с.
10. Грабовецька О.С. Епітетна конструкція в перекладах Григорія Кочура // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. „Григорій Кочур і український переклад” (м. Ірпінь, 27-29 жовт. 2003 р.) / Редкол.: О.Чередниченко (голова) та інш. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. - С. 108 – 112.
11. Гриценко В., Ясинська Т. (2022). КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ПЕРЕКЛАДІ. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (September 16, 2022; Boston, USA). С.105–110.

- 12.Дзера О.В. Індивідуально-авторське трактування біблійних мотивів як перекладознавча проблема (на матеріалі українських перекладів творів Дж. Г. Байрона): Автореф .канд. філол. наук.– К., 1999. - 21 с
13. Донець П.Н. Основи загальної культури міжкультурної комунікації: науковий статус, понятійний апарат, мовний та немовний аспекти, питання етики та дидактики. Харків : Штрих, 2001. 386 с.
- 14.Єрмоленко С.Я., Русанівський В.М. Літературна мова і художній переклад. Мовознавство. 1998. № 3. С. 66–77.
- 15.Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : учбово-методичний посібник. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.
- 16.Зорівчак Р.П. (2019) Реалія і переклад: на матеріалі англійських перекладів укр. прози / Р.П. Зорівчак -Львів: Вид-во при Львівському ун-ті 215 с.
- 17.Зорівчак Р.П. Україністика в інтелектуальному життєписі професора Юрія Олексійовича Жлуктенка. Іноземна філологія. Київ. 2012. Вип. 124. С. 116–131.
- 18.Казимира З. Окремі аспекти зміни інформаційної структури тексту при перекладі. Іноземномовна комунікація. 2016. Т. 39. С. 295– 297.
19. Кальниченко О.А., Подміногін В.О. Переклад та адаптація // Вісник Харківського нац. у-ту ім. В.Н.Каразіна. Сер. романо-германська філологія. - Харків: ХНУ, 2004. - №636. - С. 201-206.
- 20.Карабан В.І., Мейс Дж. (2018) Переклад з української мови на англійську мову. -Вінниця: НОВА КНИГА. 608 с.
- 21.Кирилюк З.В. Чи можлива адекватна інтерпретація художнього твору поза його аналізом? Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2016. № 5. С. 18–19
- 22.Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: Навчальний посібник. - К.: Юніверс, 2002. - 280 с
- 23.Корунець І.В. Вступ до перекладознавства: підруч. Вінниця : Нова Книга. 2008. 512 с.
24. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
- 25.Кузенко Г. М. (2017) Культурологічний аспект перекладу у міжмовній комунікації. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» N 2(24), 2 т. С. 22-26
- 26.Кузенко Г. М. (2019) Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача. Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки». No 6. С. 84-86
- 27.Кундзіч О.Л. Творчі проблеми перекладу. Київ : Дніпро, 1973. 204 с
- 28.Кучмій О.П. Міжкультурні комунікації. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.

29. Лепухова Н.І. Переклад літературної казки як інтерпретація казкового світу автора. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Київ, 2013. № 27. С. 133–142.
30. Лукьянова .Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». 2011. № 973. Вип. 68. С.183–188.
31. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. № 8. С. 108–113.
32. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2012. С. 288
33. Межжеріна Г. Трансформація мовних одиниць при перекладі з іноземної. Південний архів. Серія «Філологічні науки». Херсон, 2002. Вип. 16. С. 35–39.
34. Некряч .Є., Чала Ю.П. Переклад і культура. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : збірник наукових праць іївського національного університету імені араса Шевченка. Київ: КНУ, 2004. Вип. 4. С. 32–37.
35. Орєхова О.І. Теоретичні засади кіноперекладу: історичний аспект. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки». 2013. Кн. 3. С. 164–170.
36. Пузирко, Софія. (2023). “ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ”. *Вісник: Українські культурологічні студії* 1 (12): С.75 - 78.
37. Радчук В. Протей чи Янус? (Про різновиди перекладу) // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. „ Григорій Кочур і український переклад” (м.Ірпінь, 27-29 жовт. 2003 р.) / Редкол.: О.Чердніченко (голова) та інш. - Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. - С. 255 - 267.
38. Сердега Р. Л. (2021) Українська діалектологія : навчальний посібник / Р . Л. Сердега, А. А. Сагаровський. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 156 с.
39. Степанець Д. Ю. (2020) Збереження комунікативно-прагматичного потенціалу художнього тексту у перекладі. Міжнародний науковий журнал Науковий огляд. N 8.71. С. 76-86.
40. Суїма І.П. (2022). Труднощі перекладу англійськомовних фразеологічних одиниць у політичному дискурсі. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку*. С.116-120.
41. Черднік Л. А. (2021). «РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В КРОСКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С.78-81.
42. Юдкін-Ріпун І. (2010) Перекладацька практика як кроскультурна комунікація: обмеження вербальних моделей. *Культурологічна думка*. - 2010. - № 2. - С. 30-36.
43. Bell, R. Translation and translating. – Longman, 1997. – 293 p.

44. Boase-Beier, J. Fawcett, A. Wilson, P. (2014). *Literary Translation: Redrawing the Boundaries*. New York, Palgrave Macmillan. doi:10.1057/9781137310057
45. Boguslawska-Tafelska, M. (2001). Psycholinguistic Mechanisms in Translation. *Acta Neophilologica*, 3, 11–24.
46. Cadera, S. M. (2016). Literary retranslation in context: a historical, social and cultural perspective. *Literary Retranslation in Context*. Eds. S. M. Cadera, and A. S. Walsh. Oxford and New York, NY, Peter Lang. doi: 10.3726/b10749
47. Crystal D. *Cambridge Encyclopedia of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press. 1995. 491 p.
48. Dixon, P., and Bortolussi, M. (1996). Literary communication: effects of reader-narrator cooperation. *Poetics*, 23, 6, 405–430.
49. Ferreira, A., Schwieter, J.W., & Gile, D. (2015). The Position of Psycholinguistic and Cognitive Science in Translation and Interpreting: An Introduction. In A. Ferreira & J.W. Schwieter (Eds.), *Psycholinguistic and Cognitive Inquires into Translation and Interpreting* (pp. 3–16).
50. Katan, D. (2008). Translation as Intercultural Communication. *The Routledge Companion to Translation Studies*. J. Munday (Ed.). London and New York, Routledge, 74–92.
51. Kruger, J-L. (2016). Psycholinguistics and audiovisual translation. *Target: International Journal of Translation Studies*, 28(2), 276–287.
52. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. - London: The university of Chicago press, 2003. – 193p.
53. Luo, X. (2005). Ideology and literary translation. *Stud. in Transl. Theory and Pract.*, 13, 3, 178–187. doi: 10.1080/09076760508668990
54. Newmark, P. (1982). A further note on communicative and semantic translation. *Babel*, 28, 18–20.
55. Nida E. A., Taber Ch. R. T. (2020) *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill Archive, 218 p.
56. Nord C. (2021) *Manipulation and Loyalty in Functional Translation*. *Current Writing*. 2021. Vol. 14, no. 2. P. 33
57. O'Connor J.D. *Phonetics*. – London, Penguin books, 1988. – 321 p.
58. Raw, L., & Gurr, T. (Eds.). (2013). *Translation, adaptation and transformation*. London: Bloomsbury Academic.
59. Tymoczko, M., & Gentzler, E. (Eds.). (2002). «Translation and cultural identity: Selected essays on translation and cross-cultural communication». University of Massachusetts Press.
60. Venuti L. S. (2018) *Strategies of translation*. London and New York: Routledge, 2018. P. 240-244.
61. Zasyekin, S. (2010). Translation as a Psycholinguistic Phenomenon. *Journal of Psycholinguistic Research*, 39(3), 225–234.